

SÖZLEŞMELİ TARIMIN MEVZUAT AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Av. Arsin DEMİR

18.10.2020

SÖZLEŞMELİ TARIMIN MEVZUAT AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

İnsanın insan ile insanın toplum ile ve bireyin devletle ilişkileri karşılıklı yazılı ve sözlü sözleşmeler temelinde süregelmiştir. Sözleşme ilişkisinin tarihsel gelişimi de, onun bugünkü halini almasını sağlamış ve kurallar, teknolojinin ve bilimin gelişmesi, mevzuatın değişmesi ile bugünkü çerçevesine ulaşmıştır. Bugün sözleşmenin ne demek olduğuna baktığımızda Türk Borçlar Kanununun 1. maddesi bize bu cevabı verecektir. TBK m 1'e göre sözleşme, tarafların iradelerini karşılıklı ve birbirine uygun olarak açıklamalarıyla kurulur.

Sözleşmenin daha çok iki insan veya iki özel hukuk tüzel kişisi arasında olduğu hesaba katılırsa ve 21. yüzyılda teknolojik değişimlerin de katkısıyla ilişkilerin çeşitliliği ve kuruluş şekli birlikte değerlendirilirse çok çeşitli sözleşme şekilleri olduğu görülmektedir.

Tarım sektöründe de üretim şekli , girdiler , kullanılan ekipman ve ürünler değişmektedir. Satış, pazarlama şeklinin değişkenliği içerisinde de sözleşmeler de değişmektedir. Bu nedenle çalışmamızda "sözleşmeli tarım" konusunda hukuki bir ufuk açma gayretinde olacağız.

"Sözleşmeli Üretim / Tarım" üreticiler ve firmalar arasında ürünün ekimi, dikimi veya çiftçinin belirli bir ekiliş alanı ve üretimi gerçekleştirme sorumluluğu yüklemesine karşın, firmaların da elde edilecek ürünü belirli koşullarda almayı garanti ettiği anlaşmaya dayalı üretim ve pazarlama modeli olarak tanımlanabilen üretime denmektedir.

Bu hali ile sözleşmeli tarımda; tarım sektöründeki yatırımcıların, alıcıların , çiftçinin/üreticinin/yetiştiricinin riskini üstlenmesi ile ürünün ekim planlamasına yön vermesi prensibiyle hareket eder.¹ Bu hususun hukukî dayanağı 2008 yılında yürürlüğe giren **"Sözleşmeli Üretim İle İlgili Usûl Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik"**te düzenlenmiştir. Sözleşme, üretici ve üretilecek ürünü alacak alıcı arasında yapılır. Alıcı ve üreticinin kim olduğu anılan Yönetmeliğin 4. maddesinde açıklanmıştır:

Alıcı: Bu Yönetmelik hükümlerine göre üretici ile sözleşme akdeden gerçek ve tüzel kişiler ile bunların yetkili temsilcilerini,

Üretici: Üyesi olduğu üretici örgütü kanalıyla veya doğrudan alıcı ile sözleşme gereği tarımsal üretim yapan gerçek veya tüzel kişileri,

Üretici örgütü: Üreticilerin gönüllülük esasına dayalı olarak tarımsal alanda üretimden pazara kadar ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek ve geçimlerine ait ihtiyaçlarını karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla çeşitli kanunlara dayanarak kurdukları organizasyonları ,

Ürün: Bitkisel, hayvansal ve su ürünleri alanında elde edilen her türlü işlenmemiş ham ürünler ile bunların birinci derece işlenmesi ile elde edilmiş ürünleri ifade eder.

SÖZLEŞMELİ ÜRETİM YAPACAK OLAN TARAFLARIN DİKKAT ETMESİ GEREKEN HUSUSLAR

Yukarıda bahsettiğimiz yönetmeliğin 5. maddesinde sözleşmenin taraflarının sözleşmeyi imzalarken ve bunu gerçekleştirirken nelere dikkat etmesi, hangi konular üzerinde durmaları gerektiği ve sözleşmede hukukî anlamda bulunması zorunlu hususlar açıkça düzenlenmiştir.

SÖZLEŞMELİ ÜRETİM İLE İLGİLİ USÛL VE ESASLAR HAKKINDA YÖNETMELİK

Sözleşme ve sözleşmede yer alacak hususlar

MADDE 5 – (1) Üretici ile alıcı bu maddenin dördüncü fıkrasında belirtilen tüm bilgi ve hükümleri içeren bir sözleşme imzalar. Sözleşme, bir nüshası üreticide, bir nüshası alıcıda ve bir nüshası da Bakanlık il/ilçe müdürlüğünde kalacak şekilde 3 nüsha halinde düzenlenir.

(2) (Değişik: RG-5.9.2014-29110) Sözleşmeli üretim yapılacak işletmenin **ciftçi kayıt sistemine** ve/veya **tarımsal üretim kayıt sistemine kayıtlı olma şartı** aranır.

(3) Sözleşmeli üretime yönelik bütün sözleşmelerin bu Yönetmelik esaslarına uygun olarak hazırlanması zorunludur.

(4) Sözleşmede, ilgili ürün mevzuatı ile bu Yönetmeliğe aykırı hükümlere yer verilemez. Sözleşmede;

a) (Değişik: RG-5.9.2014-29110) Tarafların adı ve unvanı, Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası, Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası olmayanlar için vergi numarası, tüzel kişiler için ticaret sicil numarası ve vergi numarası, faaliyet gösterdikleri ve ikamet ettikleri yerin açık adresi, tüm iletişim bilgileri ve varsa elektronik posta adresinin,

b) Teslim edilecek ürünün sözleşmede yer alan normlar dışında, ticari değerini etkileyecek herhangi bir şekilde hatalı, hileli, bozuk, çürük, ürünün yapısını bozan hastalık ve zararlı organizmalarla bulaşık, başka ürünlerle karışık, şekil bozukluğu olmayacağı,

c) Sözleşme ile belirlenen miktarın yalnızca alıcıya satılabileceği ve alıcının sözleşmeye uygun olarak belirtilen ürünü önceden belirlenen zaman takvimine uygun olarak satın almak zorunda olduğunun,

ç) 8.9.2006 tarihli ve 26283 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan "**Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Düzenlenmesine Dair Yönetmelik**" çerçevesinde sertifikalandırılmış ve alıcı tarafından tayin edilmiş olan kişilerin veya alıcının, üretim yerlerini üretimin her safhasında kontrol yetkisinin bulunduğu,

d) Ürün bedelinin ödeme zamanı ve şekli, taksitli ödemelerde ödeme planına göre uygulanacaksa faiz oranlarının,

e) Üretim faaliyetlerinin başlangıcından ürünün teslimine kadar olan dönemlerde, her ürün ve üretim faaliyetlerinin kendi özellikleri gereği olarak, üretimin her evresinde gerekli olacak ana madde, yardımcı madde, malzeme ve teçhizat gibi girdilerin, nakdi avansın veya kredilerin; birim fiyatı, tutarı, temin şekli, teslimi, ödeme şekli ve zamanının,

f) Alıcı tarafından sözleşme karşılığı yapılan üretim faaliyetleri ile ilgili her türlü girdi ve nakdi avansın bu sözleşmeli üretimin yapılacağı yerin dışında kullanılmayacağı,

g) (Değişik: RG-5.9.2014-29110) **Don, kuraklık, deprem, sel, dolu, fırtına, hortum, yangın, aşırı sıcaklık gibi doğal afetler nedeniyle ürünün zarar gördüğünün il/ilçe müdürlüğünden alınacak raporlar ile belgelendirilmesi halinde; alıcının üreticiden tazminat talep etmeyeceğinin; ancak alıcı ve üreticinin uğramış olduğu zararın tazmini konusunun taraflarca karşılıklı mutabakat çerçevesinde sözleşmede açıkça belirtileceğinin; ayrıca hastalık, zararlı ve salgınların sözleşme ekinde yer alacak olan teknik şartname kapsamında alıcı ve üreticinin karşılıklı mutabakatı çerçevesinde değerlendirileceğinin,**

ğ) **Grev, lokavt, işletmede meydana gelen önemli teknik arıza veya iflas durumlarında meydana gelecek zararların tazminine ilişkin taraflar arasında karşılıklı mutabakat çerçevesinde belirlenecek hükümlerin,**

h) Ürünün, sözleşmede belirtilen üretim yeri dışındaki başka bir yerde üretilmiş ürünlerle karıştırılmayacağı,

ı) Sözleşmenin ne şekilde akdedileceğinin sözleşmede belirleneceği; **sözleşmenin noterde yapılması durumunda noter masraflarının alıcı tarafından ödeneceğinin,**

i) Ürün kalitesinin belirlenmesi için numunenin hangi esaslara göre alınacağı ve masrafların alıcı tarafından ödeneceğinin,

j) **Üretim sürecinde alıcı tarafından görevlendirilen kişilerce verilen teknik destek kapsamındaki hizmetlerin maliyetinin üreticiye yansıtılmayacağı,**

k) Üretimle ilgili her türlü girdinin temin edildiği günkü fiyatı ile avans olarak kabul edileceğinin,

l) **Üretimin yapılacağı yer, var ise ürüne ait Türk Standartları Enstitüsü Standardı veya Türk Gıda Kodeksi veya alıcı tarafından belirlenen kalite normlarının,**

m) Ürünün, sözleşmenin yürürlükte kaldığı süre içerisinde üçüncü kişilere satılmayacağı,

n) (Değişik: RG-5.9.2014-29110) **Üretici ve alıcı arasında belirlenen ürünün ödemeye esas fiyatının veya fiyatının tespitini sağlayacak fiyatlandırma yöntemi ile ödeme zamanının,**

o) **Teslim edilecek ürünün fire oranının ve bunun belirlenmesi ile ilgili usul ve esasların,**

ö) **Alıcıya teslim edilecek ürünün asgari ve azami miktarlarının,**

p) Sözleşmeye konu ürünün cinsi/türü, çeşidi, teslim yeri, şekli ve zamanı, üretim için kullanılacak yöntemlerle ilgili olarak hazırlanan ek teknik şartname kapsamında ürünün yetiştirilmesi ile ilgili faaliyetlerin plan ve bilgileri, muhtemel hasat ve kesim tarihi, tartım yeri ve nakliye ile ilgili temel hususlar ve bu faaliyetler ile işlemlerden sorumlu gerçek ve tüzel kişilerin ad veya unvanlarının,

r) Sözleşme kapsamında, ürüne ve üretim yöntemlerine ait teknik hususların; ürünün ve üretimde kullanılacak hammadde ve malzemelerin kalite ve standartlarını, üretimde uygulanacak yöntemleri, hastalıklar, zararlılar, yabancı otlar ve bu etmenlerin yol açtığı salgınlara karşı mücadele ve tedbir planlarını, üretim izleme kriterlerini, üretim faaliyetlerinin üretici tarafından alıcıya rapor edilmesini düzenleyen ek bir teknik şartname kapsamında alıcı ve üretici tarafından belirlendiğinin,

s) (Değişik: RG-5.9.2014-29110) Üretimin organik tarım faaliyetleri esaslarına veya iyi tarım uygulamalarına uygun olarak yapılması halinde bu durumu belirten ifadenin,

ş) (Değişik: RG-5.9.2014-29110) Üreticinin ve alıcının, sözleşmenin hüküm ve şartları ile sözleşmeye ek teşkil eden her türlü belgeyi karşı tarafın izni olmaksızın herhangi bir üçüncü şahsa vermeyeceğinin,

t) Sözleşmenin geçerlilik süresinin,

u) Sözleşmeli üretimle ilgili anlaşmazlıkların giderilmesi hususunda hangi yer mahkemelerinin veya icra dairelerinin yetkili olacağıının yer alması zorunludur.

(5) Taraflar, akdettikleri tarımsal üretim sözleşmesine ayrıca özel hükümler de koyabilirler.

GENEL İŞLEM KOŞULLARI VE SÖZLEŞMELİ ÜRETİM

Bu bölüme kadar sözleşmeli üretim/tarımda alıcı ve üretici arasındaki sözleşmenin nasıl olması gerektiğine değindik. Sözleşme imzalamak yanında bazı önemli saptamalarda yapmak gerekir. Sözleşmenin taraflarının arasında, çoğu zaman eşitlik bulunmamaktadır. Sözleşme hükümleri çoğunlukla alıcı tarafından üretici, çiftçi ile müzakere edilmeksizin , tek başına hazırlanmakta ve üreticiye imzalanması için sunulmaktadır. İşte hukukta önceden tek başına hazırlanan , sözleşmenin diğer tarafı ile müzakere edilmeyen , herhangi bir tartışma, değiştirme yada inceleme fırsatı verilmeyen karşı tarafa sadece imzalaması için sunulan sözleşmelere 'genel işlem koşulları' denir.

Yukarıda da bahsedildiği üzere sözleşmenin bir tarafı güçlü, bir tarafı güçsüz konumda bulunmaktadır. Burada üretici, alıcıya nazaran daha güçsüz konumda bulunur. Bu dezavantajlı durum, anılan Yönetmeliğin 5. maddesinin 5. Fıkrası ile tarafların lehine de aleyhine de düzenleme yapılmasına sebebiyet verebilir. Elbette ki bu duruma karşı, üreticinin de elinde de mevzuat açısından verilmiş haklar vardır. *Sözleşmede yer alan taahhütlerden herhangi birisine, bir tarafın uymaması halinde, iddia sahibi taraf, Tarımsal Üretim Sözleşmesinin bir örneği ile İl veya İlçe Tarım Müdürlüğüne başvurarak durumun tespit edilmesini talep eder.*² *Tarım Müdürlüğünce görevlendirilen iki kişiden az olmayan bir heyet, durumu yerinde inceleyerek bir rapor düzenler.*³ *Bu raporun bir örneği ilgiliye verilir, Asli Tarım Müdürlüğünce saklanır.*⁴ *Durumun bu şekilde tespitinden sonra taraflar mevcut soruna müştereken bir çözüm bulamazlar ise durumu yargıya intikal ettirirler.*⁵

Sözleşmeli üretim uygulamasında alıcıların genellikle sözleşmeleri tek nüsha düzenledikleri üreticiye bir nüshasını vermedikleri, yine sözleşme nüshasının bakanlık il/ilçe müdürlüklerine sunulmadığı, ürün fiyatları konusunda net olmayan ve alıcı lehine hükümler konulduğu, alıcıların ürün teslim tarihindeki fiyat değişikliklerini üreticiye dayatarak fiyat düşürmeye çalıştıkları, belirtilen nedenle üreticilerin fiyat istikrarsızlığı sonucunda alıcının tavrı nedeni ile ürünü daha iyi fiyat veren başka alıcılara satmak ve sözleşme ihlali yapmak durumunda kaldığı , bazı somut örneklerde ise fiyat anlaşmazlıklarının giderilmemesi ile ürünlerin tarlada kaldığı hasat yapılmadığı yönünde geri bildirimler alınmaktadır.

Sözleşmeli üretim uygulamasında ortaya çıkan somut problemler birlikte değerlendirildiğinde imzalanacak sözleşmelerin her iki tarafça birlikte müzakere edilmesinin ve her iki tarafın iradelerinin net olarak sözleşmeye yansıtılmasının ileride doğacak ihtilafların önlenmesinde önemli rol oynayacağı düşünülmektedir.

Sözleşmelerin ihlal edilmesi ile hakları zarara uğrayan tarafın karşı taraf aleyhine hukuki yollara başvurması gerekecektir. Yargı yeri olarak da icra daireleri ve mahkemeler görevlidir, yetki konusunda ise serbesti bulunmaktadır; tarafların belirleyeceği yerdeki mahkeme, yetkili mahkeme olacaktır.

Av.Arsin DEMİR

Tarım Hukuku Derneği Yönetim Kurulu Başkanı

Kaynakça

1. https://samsun.tarimorman.gov.tr/Belgeler/Yayinlar/Tarimsal_strateji/tarimda_s%C3%B6zlesmeli_uretim_modeli_ve_samsun_ili_yaklasimi.pdf, erişim tarihi: 11.10.2020
2. <https://www.sorhocam.com/etiket.asp?sid=4188&sozlesmeli-tarim/>, erişim tarihi: 11.10.2020
3. <https://www.sorhocam.com/etiket.asp?sid=4188&sozlesmeli-tarim/>, erişim tarihi: 11.10.2020
4. <https://www.sorhocam.com/etiket.asp?sid=4188&sozlesmeli-tarim/>, erişim tarihi: 11.10.2020
5. <https://www.sorhocam.com/etiket.asp?sid=4188&sozlesmeli-tarim/>, erişim tarihi: 11.10.2020
6. Türk Borçlar Kanunu
7. Tarım Kanunu
8. Sözleşmeli Üretim İle İlgili Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik
9. www.turkseker.gov.tr, erişim tarihi: 11.10.2020
10. <https://arastirma.tarimorman.gov.tr/koyunculuk/Belgeler/%C4%B0lan/Tohumluk%20s%C3%B6zle%C5%9Fme%202019-2020.pdf>, erişim tarihi: 11.10.2020
11. <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2010-86-578>, erişim tarihi: 11.10.2020